

прагматичне соціально-буттєве існування досліджуваного феномену. Проблематика розуміння і реалізації легітимності державної влади актуальною для соціуму на протязі усього часу їх існування. Легітимність влади настільки нестабільна складова політичного життя, що потребує постійної уваги до себе та пошуку щоразу нових методів та шляхів підтримання.

Перспективними аспектами подальшого дослідження легітимності державної влади вважаємо аналіз політичних та правових учень мислителів рівних епох, їх поступальний розвиток та вплив на сучасне розуміння цього явища.

Література:

1. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь. Около 50 000 слов./ И. Х. Дворецкий. – [Изд. 2-е, переработ. и доп.] - М.: Русский язык, 1976. - 1096 с.
2. Webster's New Universal Unabridged Dictionary. Deluxe Second Edition. - New York: Simon and Schuster, Tree of Knowledge, 1983. - 2129 + 160 p.
3. Висоцький О. Ю. Технології легітимації політичної влади: теорія та практика : монографія / О. Ю. Висоцький. – Дніпропетровськ : Пороги, 2010. – 318 с.
4. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания [Текст] / П. Бергер, Т. Лукман. – М.: «Academia-Центр», «МЕДИУМ», 1995. – 323 с.
5. Ковальчук В. Б. Легітимність державної влади та права людини / Ковальчук В. Б. // Трансформація політики в право: різні традиції та досвід: Матеріали міжнародної наукової конференції / За ред. В. Я. Тація. – Харків: Право, 2006. – С.224-228.
6. Політологія / [Кер. авт. кол. М. І. Панов] – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 520 с.
7. Соловьев А.И. Политология: Политическая теория, политические технологии / Соловьев А.И. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 559 с.
8. Цокур Є. Г. Легітимність політичної влади: джерела, особливості, перспективи: Монографія. / Є. Г. Цокур – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 330 с.

УДК 342.951 : 347.77

В.В. Піцкевич

аспірант кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
ЛьвДУВС

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ЛІЦЕНЗІЯ» ТА ЙОГО ОДНОЗНАЧНІСТЬ

В статті на основі аналізу чинного законодавства, законодавства іноземних держав, юридичної літератури та тлумачних словників розкрито зміст поняття «ліцензія», здійснено спробу уніфікувати визначення терміну «ліцензія» для розуміння поняття «ліцензія» виключно в одному значенні та запропоновано вдосконалене визначення терміну «ліцензія».

Ключові слова: ліцензія, спеціальний дозвіл, дозвіл, ліцензована діяльність, ліцензування.

В статье на основе анализа действующего законодательства, законодательства иностранных государств, юридической литературы и толковых словарей раскрыто содержание понятия «лицензия», предпринята попытка унифицировать определение термина «лицензия» для понимания понятия «лицензия» исключительно в одном смысле и предложено усовершенствованное определение термина «лицензия».

Ключевые слова: лицензия, специальное разрешение, разрешение, лицензированная деятельность, лицензирование.

In the article the author defines the concept of «license» on the basis of analysis of Ukrainian and foreign effective legislation, legal literature and professional dictionaries makes an attempt to unify the definition of the concept of «license» to propose the sole meaning of this concept, as well as suggests improved definition of «license».

Key words: license, special permit, permit, licensed activity, licensing.

Постановка проблеми. Основною метою впливу держави на правила ведення особами господарської діяльності є захист законних інтересів громадян та суб'єктів господарювання, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави. При цьому, ліцензування є одним із засобів державного регулювання у сфері господарювання, що дозволяє досягти вищезазначеної мети. Ліцензія, як невід'ємна частина ліцензування, виступає в якості спеціального дозволу та підтверджує погодження держави на здійснення суб'єктом

господарювання конкретного виду господарської діяльності, тобто необхідною умовою провадження суб'єктом господарювання ліцензованої діяльності є отримання останнім ліцензії. Однак, слід звернути увагу на те, що поняття «ліцензія» використовується у різних змістових значеннях, тому важливо насамперед на теоретичному рівні в нормативно-правових актах уніфікувати визначення терміну «ліцензія». Відтак, актуальним є питання аналізу поняття «ліцензія», що призведе до однозначного трактування та розуміння його тільки в одному значенні.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідженням та вивченням поняття «ліцензія» займалися такі вчені як: В.Б. Авер'янов, Е.Е. Бекірова, Ж.А. Іонова, С.В. Ківалов, П.М. Пальчук, І.Д. Пастух, І.Л. Радик, Н.А. Саніахметова, Ю.С. Шемшученко, Л.В. Шестак та ін. Однак у науковій літературі не існує єдиного підходу щодо змісту поняття «ліцензія», що свідчить про актуальність та важливість теми обраної наукової статті. При цьому, потребує покращення і визначення терміну «ліцензія», яке надано на законодавчому рівні.

Мета статті. В межах цієї статті передбачається розкрити зміст поняття «ліцензія» та з метою його єдиного розуміння прогнозується уніфікувати визначення терміну «ліцензія».

Виклад основного матеріалу. У Великому енциклопедичному юридичному словнику за редакцією Ю.С. Шемшученка вказано, що ліцензія походить із латинської мови (licentia – свобода, право) та означає спеціальний дозвіл, який видається компетентним державним органом або уповноваженою ним особою на здійснення певних дій чи діяльності у визначених сферах або на використання певних прав, що належить іншій особі [1, с. 430].

У популярній юридичній енциклопедії за редакцією В.К. Гіжевського вказано, що ліцензія – дозвіл, який видається уповноваженою особою іншим особам, на виконання певних дій або використання прав. Розрізняють, зокрема, такі види ліцензії: 1) спеціальний дозвіл, виданий відповідними державними органами суб'єктам підприємницької діяльності на здійснення певного роду діяльності, ліцензування якої передбачено законодавчими актами України; 2) дозвіл, виданий компетентними державними органами на здійснення зовнішньоторговельних операцій; 3) дозвіл на використання винаходу або іншого об'єкта промислової власності, виданий на основі ліцензійного договору з власником патенту чи іншого об'єкта промислової власності; 4) дозвіл виданий Національним банком України на здійснення валютних операцій [3, с. 227].

Із тлумачного словника сучасної української мови слідує, що ліцензія – 1) дозвіл, що надається на здійснення видів діяльності, які відповідно до діючого законодавства підлягають ліцензуванню; 2) дозвіл, що надається державними органами на право торговельного та ін. обміну між країнами; 3) дозвіл на право використання технічного досягнення, що надається на підставі ліцензійного договору або судового чи адміністративного рішення компетентного державного органу [2, с. 624].

І.Л. Радик вказує, що термін «ліцензія» означає дозвіл, який видається на певний вид діяльності у сфері торгівлі, банківської діяльності промислів. Н.О. Саніахметова ліцензію визначає як дозвіл (право) на здійснення ліцензованого виду діяльності, що виданий відповідним державним органом суб'єкту господарювання, при обов'язковому дотриманні ліцензійних вимог та умов. І.Д. Пастух зазначає, що ліцензія – документ державного зразка, виданий компетентним органом або уповноваженою ним особою, який засвідчує право його володаря на провадження зазначеного в ньому виду діяльності, виконання певних дій або використання прав. Він також вказує, що ліцензія може видаватися як на здійснення господарської діяльності, що не обмежена кількісними критеріями та має тривалий характер, так і на вчинення разових дій [13, с. 18]. П.М. Пальчук вважає, що ліцензія – це єдиний документ дозвільного характеру, який видається на провадження певного виду господарської діяльності, що має тривалий, систематичний характер і відповідно до законодавства України не має кількісних та інших обмежень [14, с. 76].

У ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. № 3687-ХІІ зазначено, що ліцензія – дозвіл власника патенту (ліцензіара), що видається іншій особі (ліцензіату), на використання винаходу (корисної моделі) на певних умовах [8].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 р. № 143-V ліцензія – дозвіл на використання технологій або їх об'єктів, наданий у договорі про трансфер технологій особою (особами), якій (яким) належать майнові права на зазначені технології та/або їх об'єкти [5].

В межах Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ виділяють ліцензію спеціальну, ліцензію відкриту (індивідуальну), ліцензію генеральну, ліцензію експортну (імпортну), ліцензію разову [6].

Відповідно до п. 4.1. Положення про правила проведення полювань, поводження із зброєю та порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин, затвердженого наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 17.10.2011 р. № 549 ліцензія – це документ суворої звітності, який дає право на добування однієї особини тварини певного виду, що зазначена в ньому [12].

В ст. 4 Закону України «Про підприємництво» в редакції закону від 14 липня 1999 р. було вказано, що ліцензія – це документ, що видається Кабінетом Міністрів України або уповноваженим ним органом виконавчої влади, згідно з яким власник ліцензії має право займатися певним видом підприємницької діяльності [9]. При цьому, із п. 6 Роз'яснення Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про підприємництво», затвердженого постановою Вищого арбітражного суду України від 5 лютого 1998 р. № 1 випиває, що ліцензія є документом державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності [18].

Визначення терміну «ліцензія» також надано в нормативних актах, в яких вказані ліцензійні умови провадження ліцензованої діяльності, зокрема, у сфері паливно-енергетичного комплексу України. Так, у п. 1.3. Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з транспортування природного, нафтового газу і газу (метану) вугільних родовищ трубопроводами, затверджених Постановою Національної комісії регулювання електроенергетики України від 13.01.2010 р. № 9 вказано, що ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження господарської діяльності з транспортування газу магістральними трубопроводами протягом визначеного строку за умови виконання Ліцензійних умов [17].

Відповідно до п. 2.1. Положення про порядок та умови видачі інформації з Єдиного ліцензійного реєстру, затверджено наказом Ліцензійної палати при Міністерстві економіки України від 15 листопада 1996 р. № ЛП-37, ліцензія – строковий документ, який дозволяє його власникові здійснювати певний вид підприємницької діяльності, що підлягає ліцензуванню [11].

У ч. 3 ст. 14 Господарського кодексу України зазначено, що ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право суб'єкта господарювання – ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов [4].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 р. № 1775-III ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку у разі його встановлення Кабінетом Міністрів України за умови виконання ліцензійних умов [7]. Схоже за змістом визначення терміну «ліцензія» є в нормативно-правових актах інших держав. Відповідно до ст. 3 Федерального Закону Російської Федерації «Про ліцензування окремих видів діяльності» від 04 травня 2011 р. № 99-ФЗ ліцензія – спеціальний дозвіл на право здійснення юридичною особою або приватним підприємцем конкретного виду діяльності (виконання робіт, надання послуг, що становлять ліцензований вид діяльності), що підтверджується документом, виданим органом ліцензування на паперовому носії або в формі електронного документа, підписаного електронним підписом, у разі, якщо в заяві про надання ліцензії вказувалося на необхідність видачі такого документа у формі електронного документа [19].

Пунктом 2 Положення «Про ліцензування окремих видів діяльності», затверджено Указом Президента Республіки Білорусь від 01 вересня 2010 р. № 450 передбачено, що ліцензія – спеціальний дозвіл на провадження виду діяльності при обов'язковому дотриманні ліцензійних вимог і умов, видане органом ліцензування здобувачеві ліцензії [15].

З огляду на викладене слідує, що термін «ліцензія», а відтак і поняття «ліцензія» можна розглядати в декількох аспектах (значеннях):

- як спеціальний дозвіл, який надає право суб'єкту господарювання на провадження певного виду господарської діяльності відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»;
- як дозвіл на використання певних об'єктів інтелектуальної власності відповідно до ліцензійного договору, що врегульовано Законом України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі»;
- як дозвіл на полювання тварин.

Отже, станом на сьогодні, термін «ліцензія» використовується в різних значеннях, що призводить до відсутності єдиного підходу розуміння та використання поняття «ліцензія» як в чинному законодавстві так і в правозастосувальній практиці. При цьому, не можна не погодитись з П.М. Пальчуком, який звертає увагу на те, що будь-яке поняття слід розуміти тільки в одному значенні, воно повинно мати однозначне трактування у законодавстві, а його ознаки мають вказувати на відповідне коло суб'єктів, об'єкт, умови набуття прав та виконання обов'язків з метою відмежування від схожих юридичних конструкцій [13, с. 24].

Висновки. Поняття «ліцензія» повинно мати єдиний зміст мовного виразу, а терміни «ліцензія» – бути чітко узгодженими та однозначними, оскільки позначення різних понять однаковим терміном (словом) є передумовою помилок у правозастосувальній практиці.

Відтак, термін «ліцензія» необхідно вживати виключно у одному значенні, а саме як спеціальний дозвіл, який надає право суб'єкту господарювання на провадження певного виду господарської діяльності відповідно до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності». Щодо інших термінів «ліцензія», які використовуються в чинному законодавстві у відмінних значеннях від того, яке викладено у Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» їх слід замінити на слово «дозвіл». Така позиція пояснюється тим, що соціальна-правова вага терміну «ліцензія», наданого у Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» є значно більшою, ніж в нормативних актах в яких термін «ліцензія» вживається в інших аспектах (значеннях). Види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до ст. 9 вищевказаного Закону є особливо важливими, якщо їх було вирішено виділити з інших видів господарської діяльності. Обов'язок ж щодо отримання відповідної ліцензії суб'єктом господарювання, прописаний законодавцем для найголовнішого – захисту прав, законних інтересів, життя та здоров'я громадян, захисту навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави. При цьому, потребує вдосконалення і визначення терміну «ліцензія», яке міститься у Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

По-перше, необхідно уніфікувати раніше ідентичні за своїм змістом визначення терміну «ліцензія», які містяться у Господарському кодексі України та Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності». Причиною існування неоднакових за змістом визначень терміну «ліцензія» у вищевказаних нормативних актах стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу в Україні» від 15 грудня 2009 р. № 1759-VI, відповідно до якого були внесені зміни, що стосуються визначення терміну «ліцензія», лише в Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

По-друге, конструкція визначення терміну «ліцензія» в Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» побудована таким чином, що якщо суб'єкт господарювання, який одержав ліцензію (ліцензіат) не виконує ліцензійні умови, то ліцензія автоматично перестає бути документом державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного у ньому виду господарської діяльності. Однак таке визначення терміну «ліцензія» не відповідає чинному законодавству, оскільки на момент невиконання ліцензіатом ліцензійних умов ліцензія є чинною, її ніхто не анулював, не визнав недійсною і тому ліцензіат навіть за умов невиконання ліцензійних умов, на момент їх невиконання, має право здійснювати зазначений у ліцензії вид господарської діяльності. Більше того, невиконання ліцензійних умов повинне бути встановлено органом ліцензування та не веде до автоматичного анулювання ліцензії чи визнання її недійсною, так як відповідно до ст.ст. 20-21 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» орган ліцензування, виявивши в процесі перевірки порушення ліцензійних умов, видає розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов або у випадку виявлення повторного порушення ліцензіатом ліцензійних умов приймає рішення про анулювання ліцензії, яке набирає чинності через 30 (тридцять) днів з дня його прийняття.

По-третє, визначення терміну «ліцензія», що надано в нормативно-правових актах, в яких вказані ліцензійні умови провадження ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України відрізняються за своїм змістом. Наприклад, відповідно п. 1.3. Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з транспортування нафти магістральними трубопроводами, затверджених Наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва від 30 вересня 2005 р. № 88, ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження господарської діяльності з транспортування нафти магістральними трубопроводами протягом визначеного строку за умови виконання Ліцензійних умов [10]. Водночас, відповідно до п. 1.3. Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за регульованим тарифом, затверджених Постановою Національної комісії регулювання електроенергетики України від 13 січня 2010 р. № 11, ліцензія – документ державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження господарської діяльності з постачання газу за регульованим тарифом протягом визначеного строку за умови виконання цих Ліцензійних умов [16].

Відтак, з метою існування однакової дефініції (визначення) терміну «ліцензія» в чинному законодавстві, необхідно в кожних окремих ліцензійних умовах надавати визначення не терміну «ліцензія», а терміну «ліцензія на провадження конкретного виду господарської діяльності». Наприклад, в Ліцензійних умовах провадження господарської діяльності з транспортування нафти магістральними трубопроводами, термін «ліцензія» необхідно замінити на термін «ліцензія з транспортування нафти магістральними трубопроводами».

По-четверте, оскільки визначення (дефініція) – це логічна операція, за допомогою якої розкривають зміст поняття [20, с. 66], вважаю, за недоречним у визначенні терміну «ліцензія» акцентувати увагу на строк її дії, так як у більшості випадків він є необмежений. У випадку, якщо строк дії ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності не є необмежений, то відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про запровадження ліцензії єдиного зразка для певних видів господарської діяльності» від 20 листопада 2000 р. № 1719 він вказується у виданій органом ліцензування ліцензії.

По-п'яте, для спрощення та пришвидчення процедури оформлення ліцензії видається за доцільне запровадити у сфері ліцензування електронний документообіг, що включатиме, зокрема, можливість отримання суб'єктом господарювання ліцензії у формі електронного документа.

Підсумовуючи все вищезазначене, пропоную, внести зміни до ст. 1 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» та викласти термін «ліцензія» в наступній редакції: «Ліцензія – виданий органом ліцензування спеціальний дозвіл, який є документом державного зразка, що засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності». Враховуючи викладене, розкриття змісту поняття «ліцензія» надає можливість подальшого дослідження поняття «ліцензована діяльність».

Література:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Голов. редактор В.Т. Бусел. – К.; Ірпін'я: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
3. Гіжевський В.К. Популярна юридична енциклопедія / В.К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.

4. *Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.*
5. *Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 року № 143-V // Офіційний вісник України. – 2006. – № 40. – Ст. 2664.*
6. *Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.*
7. *Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 року № 1775-III // Офіційний вісник України. – 2000. – № 27. – Ст. 1109.*
8. *Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 року № 3687-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 32.*
9. *Закон України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 року № 698-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 14. – Ст. 168.*
10. *Наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва «Про затвердження ліцензійних умов провадження господарської діяльності з транспортування нафти магістральними трубопроводами» від 30 вересня 2005 року № 88 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 43. – Ст. 2743.*
11. *Наказ Ліцензійної палати при Міністерстві економіки України «Про затвердження Положення про порядок та умови видачі інформації з Єдиного ліцензійного реєстру» від 15 листопада 1996 року № ЛП-37 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0693-96>.*
12. *Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Положення про правила проведення полювань, поводження із зброєю та порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин» від 17 жовтня 2011 року № 549 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 82. – Ст. 3008.*
13. *Пальчук П.М. Правові засади ліцензування торговельної діяльності в Україні : монографія / П.М. Пальчук. – Київ: КНТЕУ, 2008. – 224 с.*
14. *Пальчук П.М. Тенденції розвитку інституту ліцензування за законодавством України // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 7. – С. 73-76.*
15. *Положення «Про ліцензування окремих видів діяльності», затверджене Указом Президента Республіки Білорусь від 01 вересня 2010 року № 450 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.by/press96694.html>.*
16. *Постанова Національної комісії регулювання електроенергетики України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за регульованим тарифом» від 13 січня 2010 року № 11 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 3. – Ст. 123.*
17. *Постанова Національної комісії регулювання електроенергетики України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з транспортування природного, нафтового газу і газу (метану) вугільних родовищ трубопроводами» від 13 січня 2010 року № 9 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 3. – Ст. 121.*
18. *Роз'яснення Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про підприємництво», затверджене постановою Вищого арбітражного суду України від 5 лютого 1998 року № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_276800-97.*
19. *Федеральний закон Російської Федерації «Про ліцензування окремих видів діяльності» від 04 травня 2011 року № 99-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://duma.consultant.ru/page.aspx?1555960>.*